

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.065
Запорізького національного університету
(вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600)

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Добровольської Марини Борисівни
на тему **«Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному
художньому дискурсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти»**,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
за спеціальністю 035 «Філологія»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

Актуальність дослідження обумовлена його зверненням до такого важливого аспекту прагмалінгвістики, як імпліцитна аксіологічна модальність, для вираження якої, окрім мовних одиниць у їх прямому лексичному значенні, використовуються лінгвокогнітивні й комунікативні механізми, що уможливлюють розпізнання прихованих значень висловлювання. Проблема взаємозв'язку експліцитної й імпліцитної сторін висловлювання є особливо значущою для модерністського й постмодерністського художнього дискурсу XX-XXI століть, де здатність до непрямого вираження ставлення суб'єкта до об'єкта висловлювання через складні метафоричні конструкти, алюзивність, інтертекстуальність є одним із засадничих принципів текстотворення. Тема роботи набуває особливого значення і в контексті бурхливого розвитку комп'ютерної лінгвістики, машинного навчання та досліджень маніпулятивних лінгвістичних технологій, що використовуються для формування громадської думки, впливу на електоральну поведінку тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Вектор дослідження Добровольської М.Б. відповідає пріоритетам і цілям комплексної міжкафедральної науково-дослідницької теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць» (номер державної реєстрації 0113U000807). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Запорізького національного університету (протокол №10 від 26 квітня 2018 року).

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

Результати, отримані в результаті дослідження, є такими, що мають беззаперечну наукову новизну як з огляду на опрацьований емпіричний матеріал, так і з урахуванням теоретичного значення роботи. Зокрема, авторкою суттєво уточнено поняття імпліцитної оцінки як компоненту комунікації, класифіковано ситуації оцінки за ступенем імпліцитності тощо, запропоновано схему аналізу ситуацій, що містять імпліцитну оцінку. Важливим здобутком роботи є визначення особливостей інкорпорації імпліцитного оцінювання у комунікативні стратегії: кооперативну, маніпулятивну, конфронтаційну тощо. Результати дослідження можна широко використовувати у навчальному процесі та науково-дослідницькій роботі студентів і аспірантів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, обумовлене релевантністю й валідністю застосованих методів дослідження, репрезентативністю вибірки художніх джерел, апробацією й верифікацією отриманих результатів тощо. Так, список використаних джерел містить 302 найменування, список літературних джерел – 39 найменувань. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, серед яких 4 статті у наукових

виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 3 статті в іноземних фахових виданнях, 7 апробаційних публікацій.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація має логічну й функціонально обґрунтовану структуру. Вона розпочинається вступом, а її основна частина складається зі вступу і трьох розділів, кожний з яких, своєю чергою, поділяється на підрозділи, сфокусовані на окремих аспектах досліджуваного питання. Кожний із розділів завершується проміжними висновками, які узагальнюються наприкінці роботи (розділ «Загальні висновки»). Подібне структурно-композиційне рішення дозволяє чіткіше побачити наскрізну логіку роботи та інтегральний взаємозв'язок її елементів. Слід відзначити, що опрацьовані літературні джерела винесені авторкою в окремий список, що дозволяє сформулювати вичерпне уявлення про особливості емпіричного матеріалу дослідження.

Основний обсяг дисертації становить 164 сторінки.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання дослідження, окреслено його наукову новизну, практичне значення, наведено дані про апробацію результатів та повноту викладення наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих працях.

У **першому розділі** розглянуто теоретико-методологічні основи дослідження імпліцитної оцінки: визначено специфіку категорії оцінки як предмету лінгвістичних досліджень, уточнено поняття імпліцитності й імпліцитної оцінки в лінгвістиці, охарактеризовано особливості художнього дискурсу, ідентифіковано джерела імпліцитної оцінки в художньому дискурсі та представлено методику дослідження ситуацій з імпліцитною оцінкою.

У **другому розділі** детально розглянуто лінгвокогнітивний аспект дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі в ситуаціях оцінки з різним рівнем імпліцитності на засадах когнітивного

підходу; окреслено важливу роль тропів, фонових знань та невербальних засобів комунікації у вираженні імпліцитних смислів висловлювання.

Третій розділ присвячено прагматичному аспекту дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. Зокрема, визначене місце мовленнєвих актів у формуванні імпліцитної оцінки та окреслено основні комунікативні стратегії й тактики реалізації цієї оцінки в художньому дискурсі: кооперативну, конфронтаційну й маніпулятивну.

Висновки достатньо повно відображають хід розв'язання поставлених у роботі завдань, містять основні результати дослідження.

Список використаних джерел достатньою мірою охоплює сучасні вітчизняні та зарубіжні публікації.

Дисертація **оформлена** відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Матеріал викладено логічно, системно й послідовно. Авторка дотримується культури оформлення посилань, чітко розмежовує власні й чужі напрацювання та сумлінно наслідує **принципам академічної доброчесності**. Слід окремо відзначити методологічну складову дослідження: вправне володіння інструментарієм різних методів аналізу, розуміння меж їх застосування й, відповідно, їх творче використання при аналізі емпіричного матеріалу.

Зауваження й рекомендації

Віддаючи належне теоретичній і практичній цінності роботи, хотілося б водночас висловити деякі зауваження рекомендаційного характеру:

1. Підрозділ 1.4 «Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях», де поняття дискурсу набуває уточнень як робочий термін дослідження, передує підрозділу 1.3 «Джерела імпліцитної оцінки в художньому дискурсі», де авторка вже фактично оперує цим поняттям.
2. На с. 56 зазначається, що дискурс «є засобом пізнання дійсності, навколишнього світу, отримання досвіду, а також є інструментом

впливу на учасників комунікації для досягнення власних цілей». Цей вислів потребує уточнення.

3. На с. 54 зазначено, що «формально-змістовним» центром твору виступає автор (цей термін часто вживається у роботі як синонім терміну «письменник», що потребує окремого пояснення); водночас, художній матеріал, яким послуговується дисертантка, значною мірою належить до парадигми, яка експліцитно спростовує принципи автороцентризму, запроваджуючи натомість поняття «фіктивного автора», «авторської маски», використовуючи множинну фокалізацію, гру точками зору тощо. Тож робота, на нашу думку, потребує більш розлогого обґрунтування вибору емпіричного матеріалу та конкретизації хронологічних рамок приналежності останнього на рівні назви (адже «англійськомовний художній дискурс» є надзвичайно широким поняттям).
4. Визначення «мовної особистості» як такої, що «може бути описана в термінах індивідуальної концептосфери і тезауруса автора» (пп. 1.4), потребує чіткішого розмежування з поняттям авторського ідіостилю.

Висновок

Висловлені зауваження мають на меті уточнити, поглибити й доповнити наукові спостереження дисертантки. Вони не торкаються суті роботи й не применшують її позитивної оцінки. Вважаємо, що дисертація Добровольської М.Б. є цілісним, оригінальним дослідженням, результати якого становлять неабиякий інтерес у контексті викликів, що постають перед сучасною прагмалінгвістикою. Таким чином, наукова робота Добровольської М.Б. на тему «Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти», представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Дисертація є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові наукові обґрунтовані результати, які вирішують поставлені завдання, а її авторка – Добровольська Марина Борисівна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Рецензент:

доктор філологічних наук,
професор кафедри німецької філології,
перекладу та світової літератури

Тупахіна О.В.

